

Zuiverheid van geest als roeping en als opgave

Bram Zoon

Situering en voorlopige plaatsbepaling

In absolute termen bestaat ‘zuiverheid van geest’ niet. Wij kunnen ons niet of nauwelijks losmaken van onze begeerten, onverstand en driften. Die ‘ongemakken’ horen onvermijdelijk bij ons en maken dit bestaan fundamenteel onvolkomen én onbevredigend. Is zuiverheid van geest daarom een zinloos zoeken, omdat het toch niet gevonden kan worden? Ondanks dit gegeven zie ik zuiverheid als een ‘opgave’, als iets ‘nastrevenswaardig’. Iets waar ik tegen alle logica in tóch naar uitzie en verlang.

Zuiverheid van geest moet geen doel op zich worden. Het is geen nieuw soort van ascetisme of onthouding van zinnelijke genoegens, daar heeft het niets mee van doen. Er is eerder sprake van een ‘niet-anders-kunnen’. Het is een innerlijke autonome kracht of noodzaak die, zonder dwang, om navolging vraagt. Daarom spreek ik, naast ‘opgave’, liever van het wat ouderwets klinkende ‘roeping’. In dit spanningsveld van uitersten wil ik *mijn* ‘zuiverheid’ behandelen.

Inleiding

In mijn oorsprong, voor mijn geboorte, was ik leeg. Ik was vrij, zonder enige binding. In mij leefde het Allerhoogste, het Onuitsprekelijke, de Eeuwige, Iets, de Onnoembare, de Naamloze, Ziel, God: ‘Het’. Er was nog geen sprake van belemmering, dubbelheid. Ik was ‘Het’.

Na mijn geboorte begon het, mijn mooie leventje was afgelopen. Ik moest, nadat ik een tijdje bij mijn ouders was geweest, aan de slag met mijn leven en mijn herkomst. Het verlangen naar die oorspronkelijke eenheid was weliswaar door mijn geboorte ontdaan van zijn betekenis, maar het Allerhoogste bleef als een mysterie in me nasmeulen. ‘Het’ deed een niet-verplichtend beroep op me. Ik hoefde er nog niet op in te gaan.¹

Tót het moment dat mijn leven niet meer vanzelfsprekend was – toen werd ik opnieuw ontvankelijk voor die oorspronkelijke geest. Ik werd getroffen, geraakt en ontwaakte. Er was sprake van een ‘hergeboorte’: al het oude waaraan ik zo hing, kwam in een ander licht te staan, maakte plaats voor een nieuw, intens, bewuster verlangen naar de Onuitsprekelijke. Ik zag met ‘nieuwe’ ogen. Het waren ogen van vroeger, ogen van voor mijn geboorte.

Zo ben ik, geraakt, zoekend op weg gegaan, er zat niets anders op. Blijmoedig, dat wel en hopelijk niet zonder humor en zelfspot. Toen ik op weg ging, stuitte ik onvermijdelijk op vragen. Welke middelen ondersteunen mijn beoogde ‘doel’? Is er wel een doel? Zijn er wel ‘middelen’? Wat is eigenlijk de betekenis van de ‘weg’? Welke houdingen moet ik loslaten? Wat afleren en aanleren? Wat zijn schijnbaar onverzoenlijke tegenstellingen? Over hoe ik met deze vragen ben omgegaan, gaat deze ‘plaatsbepaling’.

---

¹ Dit ‘afgesneden zijn’ kan nu als een van de belangrijkste oorzaken voor ons lijden worden gezien. Andere belangrijke en versterkende factoren voor onze ellende zijn onwetendheid, begeerte, afgunst en haat.

Beginnen onszelf serieus nemen

Een van de grote moeilijkheden is dat ik een kritisch beeld moet vormen van het verloop van geestelijke processen in het algemeen en van mezelf in het bijzonder. Wat werkt niet en wel voor mij? Wat doet er toe, wat minder?

Ik geloof niet dat we zomaar op een dieper niveau van de kern van onze ziel en persoonlijkheid kunnen geraken. Dat het ene vanzelf en altijd uit het andere voortvloeit. Na deze fase, hup de volgende fase? Dat is een veel te mechanistische en naïeve wijze van voorstellen van de geestelijke weg.

Wanneer ik ernst wil maken met mijn ervaringen, zal ik, zo heb ik geleerd, mijn gedachten, overwegingen en gevoelens uit moeten schrijven - onder ogen moeten zien. Of dit op andere, creatieve - liefst eigenzinnige, zelfstandige - manieren doen. Zo begin ik met mezelf serieus te nemen.

Mijn diepste drijfveren aan het licht laten komen. Ook of liever juist als die zeer pijnlijk zijn. Daar niet voor weg lopen of uitvluchten proberen te zoeken.²

Het draait om vragen, minder om antwoorden - goed gestelde, *open* vragen. Wat en wie is de Eeuwige (niet)? Het gaat niet om morele categorieën van goed en slecht, om verwerpelijke zaken. Daar heeft het niets mee van doen. Ik schiet tekort, dat is het uitgangspunt.

Een ander vertrekpunt is dat ik een reis naar 'Het' maak terwijl ik al in 'Het' ben. Ik loop op dezelfde benen waarnaar ik zoek. Het is geen eenvoudige opgave om je hiervan opnieuw bewust te worden. Ik maak een reis zonder te bewegen. Ik zoek de weg terug naar 'Het' dat reeds lang geleden in me is gelegd, naar 'Tets' wat al *onbegrijpelijk* veel langer in me huist en woont.

De weg gaan...

De geestelijke weg wordt vaak vergeleken met het beklimmen van een berg, een tegelijkertijd stijgende en dalende ellipsvormige beweging. De top is niet het doel, het draait om het bewegen, het op weg zijn, het reizen. Kan ik de loop van mijn zoekproces enigszins beschrijven? Die wordt gekenmerkt door een beweging in mijn 'onderbouw' (ziel, geest) en tegelijkertijd in mijn 'bovenbouw' (verstand, ratio, rede). Allebei heb je ze nodig als je de stem van je ziel, 'Het' opnieuw wilt verstaan. Je doorloopt achtereenvolgens, soms gelijktijdig, de bovenste en de onderste cirkelvormige lussen met wisselende traag- en snelheden. Je zou de vorm van die stroom enigszins kunnen vergelijken met een achtvormige kromme. De vaste delen zijn de lussen, het bewegende object ben ik zelf. Soms ligt alles stil, raadselachtig – er is geen beweging meer in te krijgen.³ In de bovenste lus heb ik iets te vertellen, verwerp, herroep, nuanceer ik. In de onderste heb ik niets te zeggen, onderga en ben ik, daar bestaan geen wetten van tijd en ruimte. Als de cirkels min of meer samenvallen, is er sprake van het ultieme moment waarin ik het onnoembare ervaar en versta, zó is 'Het' er en zó is 'Het' wég: 'een ongrijpbaar moment van mijn

---

² Onze diepste drijfveren zijn niet exclusief 'vanzelf' ontstaan, maar worden ook door uiterlijke omstandigheden en conditioneringen uit het verleden gevormd.

³ Ook een bewegen op de plaats is een bewegen. Wellicht is de uiterlijke stilstand slechts schijn.

gegrepenheid'.⁴ Mijn gegrepenheid is zo een combinatie van een zich voltrekkende overgave, meditatie, inzicht en toeval. Van een milde, niet fanatieke, vasthoudendheid.

Ik moet niet te zeer ingaan tegen de botsende stromen van mijn natuurlijke verlangens en behoeftes, tegen die uit mijn boven- en onderbouw. Het is niet erg als ze op elkaar stoten, *er zijn*. Als ik het maar een beetje in de gaten heb dat dat gebeurt. Dan kan ik mezelf wat hernemen en relativiseren. Als ik beide uitersten kan zien, ondergaan, is er sprake van een spanningsvol evenwicht. Dan mag ik mijzelf een bijzonder gelukkig mens noemen en prijzen.

Weg van de omvorming

Maar ik zal niet slagen als ik naarstig en krampachtig blijf zoeken naar 'Tets' wat voor mijn voeten ligt, naar iets buiten me, terwijl het in mijn binnenste is verscholen. Om toegang tot dit domein te krijgen zal ik niet op gewone wijze door de deur naar binnen gaan maar door het sleutelgat moeten kruipen. Ik zal eerst moeten oplossen, vloeibaar en gelaten moeten worden voordat ik naar binnen kan en mag. Dat is de opgave. Iedere keer zal ik me teleurgesteld afwenden als ik meen een uitweg te hebben gevonden. Als ik meen die te hebben gevonden, zal ik steeds struikelen, vastlopen. Steeds beter leer ik aanvoelen dat ik tegelijkertijd, met de goede accenten, mild, in zowel mijn bovenbouw als mijn onderbouw gelaten (moet) en actief (mag) zoeken. Op een wijze dat het geen obsessie wordt. Soms draait het om een horten en stoten beweging waarin ik me steeds verder en dieper aan 'Het' toevertrouw. Merendeels in de stilte, ondergronds, ver weg van alle drukte en gehaastheid. In dit omvormingsproces spelen drie dynamiserende zaken steeds met andere accenten een rol: *ontregelen*, de controle *loslaten* en de verworven inzichten integreren, *centreren*.

Ontregelen: sterven aan onszelf

Ik heb te leren, te sterven aan de dingen, aan mezelf. Mezelf gewonnen geven, ontledigen, ontbloten. Zonder mezelf weg te gooien. Blinde aanpassingen moet ik zien te vermijden, daar heeft het niets mee van doen. In mezelf, in mijn kracht, mijn mogelijkheden gaan (blijven) staan. Van beide tegenovergestelde krachten gaat een ontregelende invloed uit.

Het is van belang dat ik inzie dat ik niet de regie over mijn leven heb. Daar handel ik meestal niet naar. Ik kan wat doen aan de 'fijnregeling' van mijn leven, maar daar is alles mooi mee gezegd. Deze ontregelende ervaring is een goede voedingsbodem om bij stil te leren staan.

Loslaten: onszelf wegschenken

Het is van belang dat ik afleer, dat ik het doe om iets te krijgen. Dat is misschien wel het alerbelangrijkste van alles: ik doe het niet te eigen bate. In het wegschenken van mezelf, in die proberende, tastende beweging, raak ik op het spoor van mijn diepste bestemming. Weerstand bieden tegen de zucht om iets terug te krijgen, is ook een cruciaal punt.

Centreren: beteugelen van onze begripszucht

Mijn mogelijkheid tot onderscheiding is mijn sterkte en zwakte. Vriend en vijand zijn ze, die twee, tegelijkertijd. Samen één onverbrekelijk geheel. Wat ik wil doorgronden haal ik steeds weer uit

---

⁴ Het bezwaar van een voorbeeld doet zich hier gelden, het onderscheid tussen onder- en bovenbouw is een metafoor, een illustratie. Het gaat hier in het bijzonder om het jezelf 'loslaten', het jezelf 'overgeven'.

elkaar om het zo beter te begrijpen. Daar is niets verkeerd aan. Zo werkt mijn geest nu eenmaal. Maar ik zal het wel moeten beteugelen. Als ik daarin slaag, kan ik opnieuw centreren, leer ik mijn wijsheid in plaats van mijn verstand als weegschaal op mijn levenspad te gebruiken. In het zuivere weten en luisteren kom ik verder... Als ik de tirannie van mijn 'begrijpzucht' en van de niet kan beteugelen, raak ik verder verwijderd van dat wat ik al uitzuiverende zoek: de bron van mijn leven. Ik moet leren het leven te laten, het blinde *waarom* los te laten

Drievoudig ritme

Herhalend proberen: ontregelen, loslaten, centreren zonder te overdrijven. Het middel mag geen doel in zich worden. Niet zonder zelfspot, bijvoorkeur lichtvoetig. Maar laat ik 'Het' ook nog wat doen? Ik moet natuurlijk wel een beetje meewerken. Dit is het ritme waar Johannes van het Kruis (1542 - 1591) en Meister Eckhart (1260-ca. 1326) op wijzen. Ieder op hun eigen wijze geven zij uitdrukking aan de groeiende nabijheid van God in ons, in mij. Dit proces verloopt volgens het drievoudige ritme van *de goddelijke aanraking*, *het uitstel van de nabijheid* en *het feest van de intimiteit*. Dit is het spiritueel ritme waarin ik mij kan herkennen. Het draagt aspecten in zich die zich tegelijkertijd, soms 'gescheiden', met verschillende diepgangen, soms 'schoksgewijs', soms 'vloeiend', aan de oppervlakte herhalen of zich dan weer diep in me (on-)bewust voltrekken. Het eerste en het derde aspect overkomen je, in het tweede aspect ga ik aarzelend leren antwoord te geven op Gods initiatief in mijn leven.

Dit geraakt-zijn krijgt bij Johannes van het Kruis in de metafoor van 'de nacht' een diepere betekenis. De nacht lijkt een ondergang, ik raak hoegenaamd alles kwijt, berooft me van oude zinnen. Maar de nacht is ook een uitkomst, een overgangsmoment. Oude ingeroeste overtuigingen worden losgelaten, de nacht brandt me als het ware schoon, het onherbergzame krijgt een kans. Oude loze krachten worden losgelaten, worden *niet* hernomen. Heilige huisjes gaan eraan. In de nacht zoek ik mijn oorsprong, de bron van mijn leven. In die nacht antwoord ik op 'Het' initiatief in mijn leven. In deze nacht maakt de Eeuwige ruimte voor mij. Er komt licht, een innerlijke gloed in de donkerte, het wordt weer licht. Ik ben aangestoken, geraakt, door een diep in mijn binnenste brandend vuur. Wat de burens of de anderen ervan zeggen, kan me opeens niet veel meer schelen.

Bij Eckhart is het geraakt-zijn een metafysische kwaliteit. Volgens hem moeten we deze kwaliteit integreren in ons dagelijks leven. Dat gaat op een 'gebeurende' wijze. Als ik min of meer vrij ben van egobindingen, is er een slaagkans. Dat verloopt actief en passief tegelijkertijd. Geven en ontvangen is een permanent en gekoppeld proces. Eckhart zegt: werken en worden is één. Het draait om het herkennen van de ontvangende zijde van het kennen. En om het actieve, creatieve. Dan herschep ik mezelf, word ik al doende herschapen.

In de stilte

Mijn geraakt-zijn is een goed en belangrijk voorteken. 'Het' bewerkt me al een hele tijd, al van ver voor mijn geboorte, een eeuwigheid geleden is het al 'begonnen'. Maar ik heb (had) het (nog) niet (goed) door. Als ik het Onnoembare en de ander als mijn verlengstuk benader, als iets wat ik naar mijn hand kan zetten, wordt alle spirituele leven in mij afgebroken. Slechts in de stilte kan ik ontvankelijker worden voor de verlangens uit mijn onderbouw, laat ik het overstemmen van het kwetsbare in mijn leven achterwege. In die stilte doorbreekt 'Het' mijzelf. Dat is puur, zuiver, onvermengd genieten. De spirituele weg die ik dan ga, is niet te materialiseren. Die is zo fragiel en zo kwetsbaar, daarover kan en 'mag' eigenlijk niet gesproken worden.

© Bram Zoon 2011/2022